

BARCSAY JENŐ

festőművész

Katona, 1900. január 14. – Budapest, 1988. április 2.

A Szentendre Város Díszpolgára kitüntetését 1974-ben, az elsők között vette át

A 20. századi magyar művészet egyik kimagasló alakjaként közvetve vagy közvetlenül generációk meghatározó mestere volt.

Az erdélyi fejedelmi családból származó Barcsay Kolozsvárott, Szamosújváron, majd a híres nagyenyedi Bethlen Kollégiumban végezte középiskoláit. 1919-ben kezdte meg tanulmányait a budapesti Képzőművészeti Főiskolán a legfrissebb művészeti irányzatokat közvetítő Vaszary János, majd az alföldi festészet klasszikus hagyományait követő, expresszív hangvételű Rudnay Gyula növendékeként.

1926–1927 folyamán állami ösztöndíjasként Párizsba majd Olaszországba utazott, különösen Itáliában rajzolt sokat. Párizsban a francia klasszikusok, az impresszionisták közül Monet és Pissaro, Itáliában Giotto, Masaccio és Paolo della Francesca monumentális freskóciklusai érintették meg. Csak második párizsi útján (1929-30) ismerte meg Matisse, Picasso és Braque festői koncepcióját, de mindenekelőtt Cézanne térszemlélete hatott rá: *„a huszadik század festészetét Cézanne nélkül nem tudom elképzelni. Ha ő nem született volna meg, akkor a század festészete másképpen alakult volna.”*

Barcsayt már 1926-ben meghívták az ezen a nyáron megalakuló szentendrei művésztelepre dolgozni, de csak három évvel később, 1929-ben lett tagja a telepnek és az 1928-ban megalapított Szentendrei Festők Társaságának. Barcsayt ekkor még nem a sikátorairól, barokk épületeiről híres kisváros romantikus hangulata fogta meg, hanem a várost körülvevő vidék, a dombok vonulatai, a színek harmóniája, a táj szerkezete: *„A várost körülvevő kopár dombok a szülőföldem tájaira emlékeztettek. (...) Éreztem, hogy nem tudnék többé hűtlen lenni ehhez a helyhez.”*

1935-től szerepelt a franciás igazodású, progresszív szellemű Képzőművészek Új Társasága (KUT) tárlatain. Az 1930-as évek elejétől önállóan mutatkozott be a budapesti Tamás Galériában, az Alkotás Művészházban, az Ernst Múzeumban, valamint a reprezentatív kiállítóhelyeken, a Nemzeti Szalonban, a Műcsarnokban majd a Magyar Nemzeti Galériában.

A második világháború után csatlakozott az Európai Iskola művészcsoporthoz, 1945–1947 között több kiállításukon szerepeltek alkotásai.

1945-ben nevezték ki a Képzőművészeti Főiskola anatómia és szemléleti látszattan tanárának. Megfelelő tankönyv híján és kezdetben pusztán önmaga tudásának

fejlesztése céljából az Orvosi Egyetem anatómia óráira és a Bonctani Intézetbe bejárva kezdte el tanulmányozni és rajzolni az emberi testet. Nyolc év kitartó munkája után Mihályfi Ernő újságíró, akkori népművelési miniszter-helyettes bízta meg Barcsayt a rajzok anatómiai tankönyvbe rendezésével. Az előkészítő munka során derült ki, hogy a kötet az eredetileg tervezettnél nagyobb méretű lesz. Barcsay nem járult hozzá a képek nyomdai eljárással történő nagyításához: ezen a nyáron a szentendrei művésztelepen másfélszeres nagyításban újrarajzolta az egész anyagot. A Művészeti anatómia tehát nem csupán Barcsay személyén keresztül kapcsolható Szentendréhez, de ebben a városban készült a több száz csodálatos rajz is!

A Művészeti anatómia, az európai művészeti oktatás egyik legjelentősebb tankönyve 1953-ban, a Művelt Nép Könyvkiadónál, 3000 példányban jelent meg. A könyv azonnal kelendő lett, elnyerte „Az év legszebb könyve” kitüntetését is, Barcsay Jenőt pedig Kossuth-díjjal jutalmazták érte – pedig konstruktív szemléletű, „modernista” művészetét az ebben az időben a szocialista realizmust kötelezően előíró művészetpolitika elutasította, festményeit sehol nem állíthatta ki.

Barcsay a Kossuth-díjjal járó 20 000 Ft jutalomból 12 db Mednyánszky képet vásárolt, megmentve az értékes műtárgyakat a külföldre kerüléstől.

Külföldi kiadók többször megkeresték Barcsay Jenőt, hogy (magas összegekért) megvásárolják tőle a Művészeti anatómia kiadói jogait, de ő minden esetben visszautasította ezt, mert ragaszkodott ahhoz, hogy a könyv magyar jogtulajdonban maradjon. A Művészeti anatómiát az elmúlt évtizedekben 13 nyelvre fordították le (angol, finn, francia, holland, horvát, japán, kínai, lengyel, német – külön osztrák és német kiadásban, spanyol, orosz, svéd, és szerb) ezeken a nyelvterületeken a tankönyvet nem csupán a művészeti, de gyakran az orvosi képzésben is alkalmazzák.

A hiánypótló kiadvány sikere nyomán kapott megbízást a mester további két művészeti tankönyv elkészítésére, 1958-ban az Ember és drapéria, majd 1966-ban a Forma és tér című kötetei kerültek a szakmai és a nagyközönség kezébe.

1965-ben a Zenta (ma Ilosvai Varga István) utca 5-ben vásárolt telket egy régi parasztházzal, itt alakította ki műtermét, melyben – elsősorban a nyári időszakban – haláláig dolgozott. (A műtermet – mely ma a Barcsay Jenő Képzőművészeti Alapítvány székhelye – az örökösök változatlan formában megőrizték.)

A 60-as években fordult Barcsay érdeklődése a szentendrei műemléki belváros házainak barokk díszei mögött rejtőző geometrikus formái felé. A jellegzetes szentendrei motívumokból, a kapuzatok, a boltívek, a kusza háztetők szerkezeti formáiból építkező képei az életmű kiemelkedő jelentőségű, a várost új szempontok szerint felfedező és láttató darabjai.

1975-ben készült el a Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár új épületébe tervezett arany háttérű, monumentális muránói üvegmozaikja. A 3 x 11 m-es *Szentendrei mozaikot* nemcsak főművének, de pályája szintézisének is tekinthetjük.

Barcsay Jenő még életében, 1977-ben 180 db festményt, grafikát ajándékozott Szentendre Városnak. Az 1978-ban megnyitott állandó kiállításnak a Mester a későbbi években további új, nagy értékű műveket adományozott: 1979-ben az épületbe tervezett

egy újabb muránói üvegmozaikot, s mindhárom még életében elkészült monumentális szövött kárpitja (*Beszélgető, Páholyban Meditáció*) a múzeum gyűjteményét gyarapította.

Irodalom:

Barcsay Jenő: Munkám, sorsom, emlékeim, Képzőművészeti Főiskola, Bp. 2000

Petényi Katalin: Barcsay, Corvina Kiadó, Bp. 1986

Barcsay Jenő - A Magyar Festészet Mesterei sorozat - 25. Kossuth Kiadó, Bp.

Herpai András, Horváth Gyöngyvér, Szabó Noémi: Barcsay a festő, a tanár 1900-1988.

Kogart Galéria Kft. -

Tornyai János Múzeum, 2015